

Tadeusz Sporek

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach
Wydział Ekonomii
Katedra Międzynarodowych Stosunków Ekonomicznych
tadeusz.sporek@ue.katowice.pl

GOSPODARKA BRAZYLI NA PRZEŁOMIE XX I XXI WIEKU

Streszczenie: Brazylia jest zaliczana do bardzo ciekawych gospodarek współczesnego świata, w którym przeprowadza się wiele ważnych reform i eksperymentów. Na podstawie przeprowadzonych ekspertyz pozycja tego kraju powinna się w najbliższym czasie poprawić, a szanse stojące przed Brazylią należy upatrywać w wewnętrznych atutach prowadzonej polityki gospodarczej oraz w zagranicznej polityce gospodarczej. Na podstawie przeprowadzonych analiz autor prezentuje twierdzenie, że Brazylia ma szanse włączyć się w strukturę mocarstw światowych w ramach ugrupowania BRICS.

Słowa kluczowe: Brazylia, inwestycje, inflacja, handel zagraniczny, innowacyjność.

Wprowadzenie

Brazylijska gospodarka rozwinęła się bardzo szybko pod rządami prezydenta Luiza Inacio Luli da Silvy i stała się ósmą pod względem wielkości gospodarką świata. Obecnie przechodzi jednak okres spowolnienia, a wiele będzie zależało od tego, jaką politykę będą prowadziły nowo wybrane władze Brazylii. Dilma Rousseff, wybrana na prezydenta 27 października 2014 roku, zapowiada pobudzenie brazylijskiej gospodarki i stymulację niektórych sektorów za pomocą ulg podatkowych [Jendroszczyk, 2014]. Zdaniem analityków Brazylia ma wielki potencjał w formie światowego lidera produkcji rolnej, dobry klimat, odpowiednie gleby oraz bardzo silny rynek wewnętrzny (200 mln konsumentów), a ważnym kluczem rozwojowym jest odpowiednia infrastruktura. Zagrożeniem dla gospodarki Brazylii i barierami ograniczającymi napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych jest głównie biurokracja i wszelkie przeszkody współczesnego „regionalnego protekcjonizmu”.

Celem opracowania jest ustalenie i przeprowadzenie głębszej analizy, czy Brazylia we współczesnych stosunkach międzynarodowych ma szansę na awans w ramach grupy BRICS i przesunięcie do czołówki najwyżej rozwiniętych gospodarek świata, czy zakończy się to dla tego kraju degradacją w kierunku peryferii i semiperyferii.

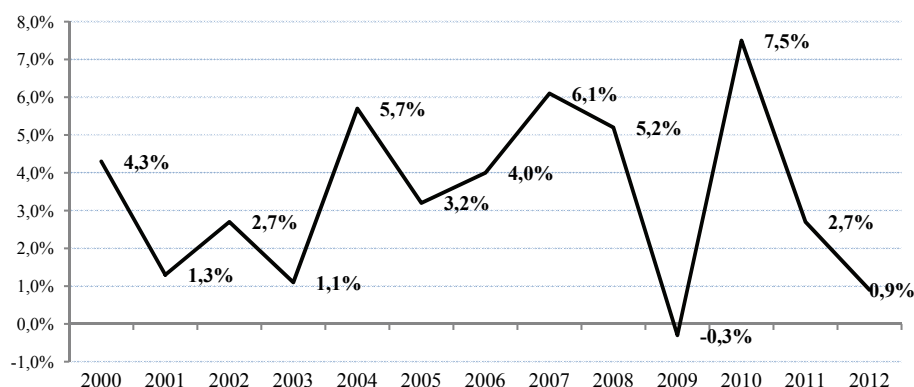
1. Ogólna charakterystyka sytuacji gospodarczej

Światowy kryzys finansowy w 2008 roku wpłynął niekorzystnie na rozwój gospodarczy Brazylii, zamykając 2009 rok z ujemnym wzrostem PKB rządu -0,3%. Jednak już w 2010 roku wzrost gospodarczy tego kraju kształtował się na wysokim poziomie 7,5%. Sprawilo to, że Brazylia była jednym z państw, które najlepiej poradziły sobie z kryzysem międzynarodowym. W 2011 roku podczas sprawowania prezydentury przez Dilmę Rousseff tempo wzrostu PKB wyhamowało do 2,7%. Było to spowodowane pogłębieniem kryzysu gospodarczego oraz wprowadzeniem restrykcyjnych działań przez rząd w celu zapobiegnięcia przegrzaniu gospodarki. Pomimo osiągnięcia słabszego wzrostu niż w roku poprzednim Brazylia wytworzyła PKB rządu 2,47 bln USD. Wyprzedziła ona Wielką Brytanię i osiągnęła status szóstej gospodarki świata [World Economic..., 2013].

W 2012 roku stopa wzrostu PKB wyniosła jedynie 0,9%. Zastosowane przez rząd środki okazały się niewystarczające, by pobudzić wzrost gospodarki. Chodzi tu głównie o obniżenie stopy bazowej Selic oraz obniżenie cen kredytów konsumenckich. Niski wzrost gospodarczy w 2012 roku był zaskoczeniem nie tylko dla opinii międzynarodowej, ale również dla przeciętnych obywateli. Wartość PKB wyniosła 2,26 bln USD, natomiast PKB per capita kształtowało się na poziomie 11,3 tys. USD. Sytuowało się ono na 106 miejscu w skali światowej. W tym samym roku Brazylia odnotowała najniższy wzrost gospodarczy w grupie gospodarek BRICS oraz osiągnęła niższy poziom wzrostu od Japonii, USA i Meksyku. Na terenie Ameryki Łacińskiej Brazylia znalazła się na przedostatnim miejscu pod względem wzrostu PKB. Stopa inflacji w Brazylii w ubiegłym roku wyniosła 5,8%, co pozwoliło znaleźć się temu krajowi na szóstym miejscu wśród państw o najwyższej inflacji w Ameryce Łacińskiej [MSZ RP, 2012].

Brazylia generuje około 45% PKB Ameryki Łacińskiej. Według danych Brazylijskiego Instytutu Geografii i Statystyki sektor usług w tym kraju w 2012 roku odnotował wzrosty o 1,7%, natomiast sektor rolniczy oraz przemysłowy odnotował spadek o 2,3% i 0,8%. Jeżeli chodzi o udział sektora usług w gospodarce, to był on najwyższy od 2000 roku, sytuował się na poziomie 68,5 PKB. Deficyt

sektora rolniczego tłumaczy spadek cen towarów na światowych rynkach oraz uzależnienie gospodarki od surowców eksportowanych. Brazylijski przemysł odnotował spadek z powodu niskiego poziomu inwestycji. Nakłady brutto na środki trwałe odnotowały spadek o 4% i spowolnienia na rynku wewnętrznym. Konsumpcja odnotowała wzrost o 3,1%, jednak jest to najgorszy wynik od 2003 roku. Nie był on w stanie zastąpić dochodów z eksportu dóbr przemysłowych i wysoko przetworzonych [Gocłowska-Bolek, 2012].

Rys. 1. Wzrost PKB Brazylii w ujęciu rocznym od 2000 do 2012 roku (w %)

Źródło: IBGE.

Brazylijczycy co prawda zwiększyli poziom konsumpcji, zaciągając kredyty, ale nie są oni w stanie pokryć zobowiązań finansowych z nich wynikających. Według Banku Centralnego ich długi sięgają 25% PKB. 60% rodzin brazylijskich jest zadłużonych. Poziom niewypłacalności całego społeczeństwa sięga 7,5%. Dodatkowo do niskiego poziomu PKB w 2012 roku przyczynił się niski poziom inwestycji publicznych oraz prywatnych. W 2010 roku wyniosły one 19,5% PKB, w 2011 roku 19,3%, natomiast w 2012 roku spadły do 18,1% PKB.

Rok 2012 rozpoczął okres, w którym Brazylia stała się widoczną na arenie międzynarodowej nie tylko w sferze ekonomicznej, ale również politycznej. W tym roku Brazylia była gospodarzem największej Konferencji NZ ds. Zrównoważonego Rozwoju Rio+20 organizowanej przez Organizację Narodów Zjednoczonych. Wzięło w niej udział 57 głów państw oraz 45 tysięcy uczestników z całego świata [Mazurek, 2013, s. 54].

Kolejnymi wydarzeniami, jakie przyciągną do Brazylii miliony obcokrajowców, będą wielkie imprezy sportowe: Mistrzostwa Świata w Piłce Nożnej w 2014 roku oraz Letnie Igrzyska Olimpijskie w 2016 roku. Ponadto w 2013 roku

w Rio de Janeiro odbyły się Światowe Dni Młodzieży z udziałem Papieża Franciszka, w których wzięło udział 2 mln osób. W 2016 roku Brazylia będzie gospodarzem Międzynarodowego Kongresu Górnictwa, którego zarząd rezyduje w Katowicach [Mazurek, 2013, s. 240].

2. Inwestycje w infrastrukturę i wydarzenia sportowe

Jeżeli chodzi o inwestycje na najbliższe lata, Brazylia ma bardzo ambitne plany. Kraj ten znajduje się w światowej czołówce państw, które realizują największe inwestycje sportowe. Chodzi tutaj o projekt rozbudowy portu w Santos na 2,9 mld USD oraz budowy największego w Ameryce Łacińskiej superportu w stanie Rio de Janeiro na 1,8 mld USD. Inwestycje koncernu paliwowego Petrobras są skierowane na eksploatację odkrytych złóż ropy naftowej. Sprawiają one, że do 2030 roku Brazylia odnotuje największy wzrost produkcji ropy w skali światowej, wyłączając Organizację Krajów Eksportujących Ropę Naftową. Na uwagę zasługuje również budowa elektrowni wodnej w Belo Monte za 16 mld USD oraz elektrowni wodnej São Luiz do Tapajos za 12,6 mld USD. Są one drugim oraz trzecim największym projektem inwestycyjnym tej branży w skali światowej [Jóźwik, 2014].

Brazylia inwestuje również w infrastrukturę transportową: koleje, metro oraz drogi krajowe. W wyniku nowego planu ogłoszeniowego przez prezydent w 2012 roku wydatki na infrastrukturę w perspektywie 30-letniej wyniosą 253 mld BRL. Jeżeli chodzi o transport drogowy, to w ciągu najbliższych 5 lat planuje się podwojenie ilości dróg w kraju. Koncesje obejmują budowę dróg na 9 odcinkach o powierzchni 7,5 tys. km. Wartość planowanych inwestycji to 42 mld BRL. Brazylia planuje również budowę 10 tysięcy linii kolejowych w ciągu 30 lat o łącznej wartości 91,1 mld BRL. Rząd zaplanował oddać w koncesję eksploatację międzynarodowych portów lotniczych: Galeão w Rio de Janeiro oraz Confins w Belo Horizonte. Wartość tego projektu wynosi 11,4 mld BRL. Planuje się również modernizację 689 lotnisk krajowych o wartości 7,3 mld BRL. Rząd ogłosił również przetarg na budowę superszybkiej kolei łączącej aglomerację Rio de Janeiro i Campinas [www 1].

W związku z Mistrzostwami Świata w Piłce Nożnej zainwestowano w różne sektory gospodarki. Największy strumień inwestycyjny został skierowany na infrastrukturę i objął wydatki 17 mld USD. Ponadto budżet przewidziany na inwestycje pod kątem Igrzysk Olimpijskich w Rio de Janeiro w 2016 roku to 23 mld USD [Jóźwik, 2014]. Instytut Badań Administracji Uniwersytetu São Paulo oszacował

wał, że Igrzyska Olimpijskie przyniosą gospodarce Brazylii 51 mld USD. Dzięki nadchodzącym masowym imprezom Brazylii ma dużą szansę na przeprowadzenie modernizacji infrastruktury i transportu. Nie wszystkie jednak planowane inwestycje udało się sfinalizować, sytuacja ta odzwierciedla nieumiejętności długoterminowego planowania ze strony rządu [Sporek, 2007, s. 134-146].

Tabela 1. Wpływ Mistrzostw Świata w Piłce Nożnej w 2014 na gospodarkę Brazylii

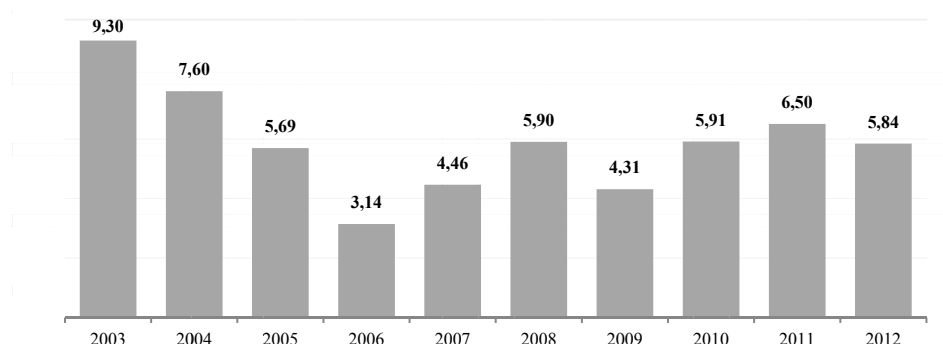
Razem 71 mld dolarów (2,9% brazylijskiego PKB)	
Wydatki	15 mld USD
– inwestycje	11 mld USD
– wydatki operacyjne	1 mld USD
– wydatki na turystykę	3 mld USD
Przychody	32 mld USD
Dochody podatkowe	9 mld USD

Źródło: Ernst & Young i FGV Projects [2010].

Oprócz wydatków organizacja masowych imprez sportowych przyniesie wiele korzyści dla kraju. Szacowany jest wzrost PKB Brazylii z aktualnych 1,6% do 2% w 2016 roku. Ministerstwo Turystyki oczekuje liczby zagranicznych turystów z 5,8 mln w 2012 roku do 7,9 mln w 2016 roku. Turyści, którzy aktualnie wydają 6,7 mld USA rocznie w Brazylii powinni wydać w 2016 roku 10,3 mld USD w kraju. Ponadto Mistrzostwa Świata w Piłce Nożnej stwarzają możliwość dla tysięcy małych przedsiębiorstw w miastach, w których będą rozgrywane mecze. Do końca 2016 roku w mieście ma powstać 10 tysięcy nowych miejsc pracy w samej branży hotelarskiej.

3. Inflacja

Inflacja mierzona wskaźnikiem IPCA w 2012 roku wyniosła 5,84%. Wzrost cen dotyczył głównie: kosztów transportu, wydatków osobistych oraz jedzenia i napoi. Wzrost stopy inflacji jest połączony z faktem umacniania się amerykańskiej waluty, która w czerwcu 2013 roku wzrosła o 10%. Brazylii zamknęła rok 2013 z inflacją powyżej 6%. Od marca 2003 do marca 2013 roku skumulowany wzrost inflacji w Brazylii wyniósł 73%, a średnie tempo wzrostu inflacji wyniosło 5,6% [*Eksplozja inflacji w Brazylii*, 2014].

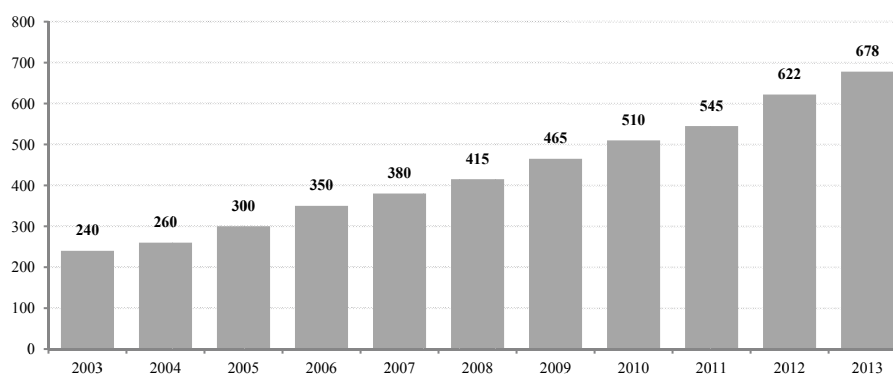

Rys. 2. Ewolucja wskaźnika IPCA mierzącego inflację w Brazylii w latach 2003-2012

Źródło: IBGE.

4. Pensja minimalna i stopa bezrobocia

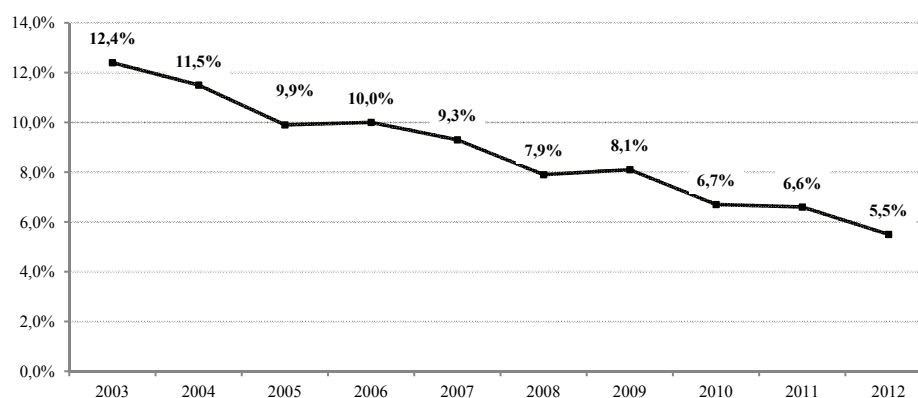
Pensja minimalna w 2011 roku wynosiła 545 BRL, w 2012 roku rząd podwyższył ją do 622 BRL, natomiast w 2013 roku do 678 BRL miesięcznie. W tym roku podwyżka pensji minimalnej wyniosła 9%. Stanowiła wzrost 32,7 mld BRL dla gospodarki. Wzrost pensji minimalnej objął swoim zasięgiem 20 mln Brazylijczyków. Od 2003 roku do 2013 roku pensja minimalna wzrosła o 183%, a jej średnie roczne tempo wzrostu wyniosło 10% [*Placa minimalna w Brazylii*, 2013].

Rys. 3. Wysokość płacy minimalnej w Brazylii w latach 2003-2013 (waluta: BRL)

Źródło: IPEA, IBGE.

Według danych IBGE obliczonych dla sześciu głównych aglomeracji miejskich średnia roczna krajowa stopa bezrobocia w 2012 roku wyniosła 5,5%. Dla porównania w roku 2010 wyniosła ona 6,7%, a w 2011 roku zmniejszyła się do 6%. W okresie od 2004 roku do 2012 roku wskaźnik bezrobocia w Brazylii spadł z 12% do 5,5%. Należy wspomnieć o istnieniu rozległej szarej strefy w gospodarce brazylijskiej. Około 30% rynku pracy to osoby niezarejestrowane. 19,3% rynku pracy to osoby samozatrudnione, głównie sprzedawcy uliczni czy osoby świadczące drobne usługi. Dochód zatrudnionych w szarej strefie w 2010 roku sięgał 578,4 mld BRL, czyli 18,4% PKB. Wy tłumaczeniem dla tak dużego wskaźnika działalności nieewidencjonowanej może być wysoki poziom podatków, zjawisko korupcji oraz rosnąca liczba przepisów dotyczących prawa pracy.

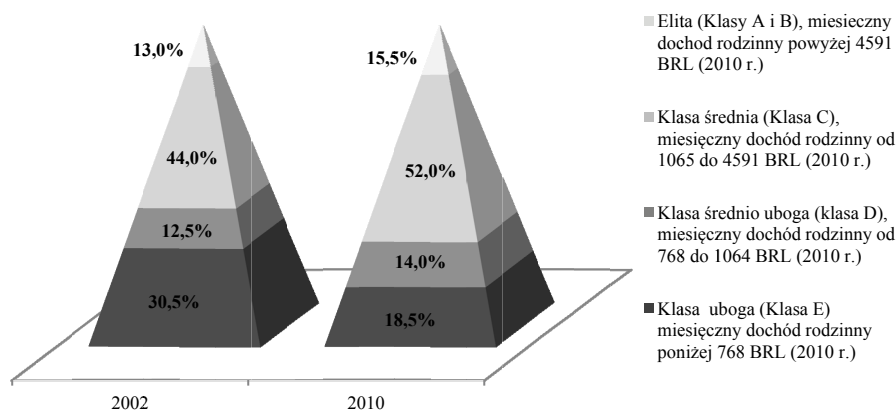

Rys. 4. Stopa bezrobocia w Brazylii w latach 2003-2012 (%)

Źródło: IBGE.

Optymistyczne informacje rządu nie znalazły jednak potwierdzenia w analizie dokonanej przez jeden z najważniejszych dzienników. Według danych uzyskanych przez Folha de São Paulo próg biedy na poziomie 70 BRL per capita nie zmienił się od 2011 roku oraz nie został skorygowany o stopę inflacji, która do 2013 roku wzrosła o 10,8%. Uwzględniając inflację, próg biedy per capita powinien aktualnie wynosić 77,56 BRL. Przy uwzględnieniu nowego progu 22,3 mln osób żyje w skrajnej biedzie.

W okresie od 2002 roku udział brazylijskiej klasy średniej, zwanej klasą C w społeczeństwie, wzrósł z 38,8% do 52%. Do końca 2014 roku do klasy tej ma dołączyć kolejne 17 mln obywateli. Kategoria ta będzie stanowiła 60% całego społeczeństwa.

Rys. 5. Struktura społeczna w Brazylii – podział na klasy w latach 2002 i 2010

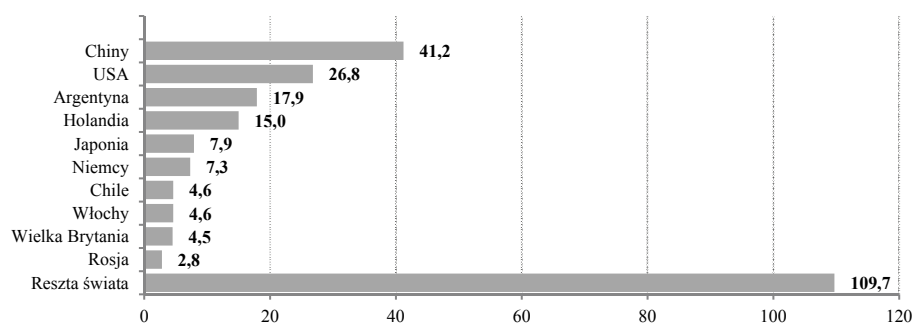
Źródło: Fundacja Getulio Vargas.

Wskaźnik rozwoju społecznego HDI w Brazylii w 2010 roku wyniósł 0,741, sytuując ją na 85 miejscu wśród 187 krajów. Współczynnik nierówności rozkładu dochodów powoli się obniża. Obecnie kształtuje się na poziomie 0,519, sytuując kraj na siedemnastym miejscu na świecie. Pomimo stopniowych postępów wskaźnik Brazylii jest wciąż bardzo wysoki. Nierównomierność rozkładu dochodów w Brazylii jest również związana z położeniem geograficznym. Najbogatszy w kraju São Paulo wytwarza 33,9% PKB, natomiast położony na północy kraju najbiedniejszy stan Roraima wytwarza jedynie 0,15% PKB.

5. Handel zagraniczny

W 2012 roku obroty handlu zagranicznego w Brazylii wyniosły 465,7 mld USD. Kraj wyeksportował 242,6 mld USD oraz zaimportował 223,2 mld USD. Obroty towarowe odnotowały spadek o 4,6% w porównaniu z rokiem 2011. Przy zestawieniu wartości obrotów handlowych z wartością PKB w 2012 roku otrzymujemy stopień otwartości brazylijskiej gospodarki równy 20,67%. Wynik ten jest o wiele niższy od uzyskanego w 2008 roku i sytuuje Brazylię o wiele niżej od Chile czy Meksyku. Zdaniem Banku Światowego gospodarka brazylijska należy do zamkniętych. W rankingu barier handlowych 183 państw Brazylia znalazła się na 100 miejscu. Średnia ceł importowanych wynosi 8,7%, czyniąc ten rynek jednym z najbardziej protekcyjnych w obszarze Ameryki Ła-

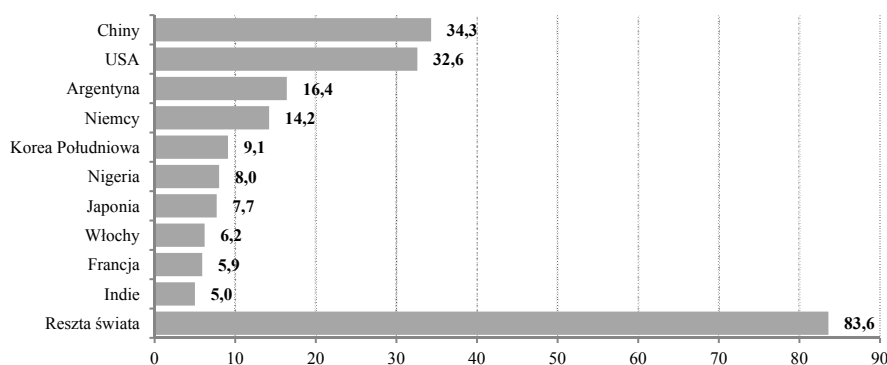
cińskiej. Od rozpoczęcia kryzysu światowego Brazylia wciąż podnosi cła importowane. Według Światowej Organizacji Handlu ich średnia wynosiła 13,7% w 2011 roku. Kraj ten stosuje również wiele środków pozataryfowych, takich jak: wymogi dotyczące licencji nieautomatycznych importowych, minimalne ceny dla produktów importowych, ograniczenia sanitarne, regulacje techniczne i dotyczące intelektualnej normy jakości oraz ograniczenia dotyczące transportu morskiego. Stosowane przez Brazylię bariery pozataryfowe dotyczą 46,1% importowanych dóbr. Jedną z najbardziej charakterystycznych cech handlu zagranicznego jest dążenie do dywersyfikacji rynków. Kraj ten próbuje zmniejszyć wagę krajów rozwiniętych w swoich relacjach handlowych. W ostatnich latach większe znaczenie dla Brazylii zyskali partnerzy z Chin oraz Indii. Jednak USA, Japonia i Unia Europejska pozostają głównymi eksporterami dóbr kapitałowych do Brazylii [Departament Międzynarodowy, 2012] .

Rys. 6. Eksport brazylijski w 2012 roku (w mld USD)

Źródło: MDIC.

W 2012 roku Brazylia sprzedała surowce o wartości 113,5 mld USD i stanowiły one 46,8% jej eksportu. Udział sprzedaży zagranicznej Brazylii według rankingu światowych eksporterów z 2011 roku sytuował ją na 22 miejscu na świecie. Udział eksportu w PKB w 2012 roku wyniósł 10,8%. Zarejestrowanych było 18 630 eksporterów. Głównymi wyeksportowanymi produktami były: ruda żelaza, ropa i paliwa, samochody i części samochodowe, soja, produkty metalurgiczne, cukier i etanol, mięso oraz kawa. Pierwsze cztery wymienione produkty stanowią 50% brazylijskiej sprzedaży zagranicznej.

Rys. 7. Import brazylijski w 2012 roku (w mld USD)

Źródło: MDIC.

Według rankingu Światowej Organizacji Handlu Brazylia sytuowała się na 21 miejscu na świecie pod względem importu w 2011 roku. Kraj ten w największym stopniu importuje: ropę i paliwa, samochody i części samochodowe, produkty chemiczne oraz farmaceutyczne. Udział importu w PKB Brazylii w 2012 roku wyniósł 9,9%. W tym też roku w kraju było zarejestrowanych 42 458 importerów. Nadwyżka handlowa, jaką Brazylia osiągnęła, jest najniższym wynikiem od 2002 roku i oznacza spadek o 34,7% w porównaniu do 2011 roku.

Deficyt obrotów bieżących wyrażony w procentowym udziale PKB kształtował się na podobnym poziomie, jak w 2011 roku. Pozytywne saldo bilansu płatniczego zostało uzyskane poprzez nadwyżkę bilansu obrotów finansowych, a w szczególności przez bezpośrednie inwestycje zagraniczne. Ich wartość częściowo zrekompensowała deficyt rachunku obrotów bieżących. Osiągnięty wynik bilansu płatniczego to jedna trzecia wartości salda uzyskanego w 2011 roku [Rzeczpospolita, 2014].

Tabela 2. Bilans płatniczy Brazylii w 2012 roku

Bilans płatniczy Brazylii (mld USD)	2012	2013
Bilans handlowy (FOB)	19,42	-5,39
Bilans usług	-41,05	-18,95
Dochody netto z własności za granicą	-35,45	-16,53
Transfery bieżące	2,85	1,27
Rachunek obrotów bieżących	-54,23	-39,59
Rachunek obrotów kapitałowych	-1,88	-0,51
Rachunek obrotów finansowych	72,03	45,72
Saldo błędów i opuszczeń	-2,97	-0,96
Saldo bilansu płatniczego	18,90	7,59
Rachunek obrotów bieżących/PKB (%)	-2,41	-4,18

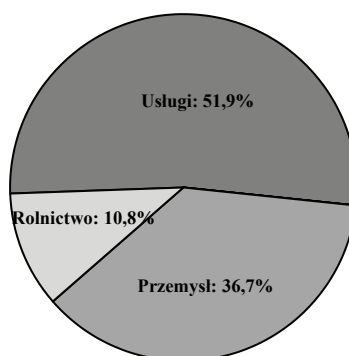
Źródło: Bank Centralny Brazylii.

6. Dług zagraniczny i rezerwy dewizowe

Dług zagraniczny Brazylii wzrósł w ciągu 2011 roku o 40,5 mld USD. Pod koniec roku kształtował się na poziomie 297,3 mld USD, czyli 13% PKB. W 2012 roku dług zagraniczny Brazylii wzrósł o 18,6 mld USD. O 6,2% w stosunku do roku 2011. Pod koniec grudnia 2012 roku wyniósł 316,8 mld USD. Rezerwy dewizowe Banku Centralnego Brazylii wzrosły o 63,4 mld USD i wyniosły 352 mld USD pod koniec 2011 roku. W 2012 roku rezerwy dewizowe wzrosły o 7,5% do poziomu 378,6 mld USD, czyli 16,8% PKB. Pod koniec 2013 roku rezerwy dewizowe Brazylii wyniosły 371,1 mld USD. Saldo rezerw dewizowych przewyższa wartość zadłużenia zagranicznego, czyniąc Brazylię w pełni wypłacalnym partnerem handlowym [Bank Centralny Brazylii].

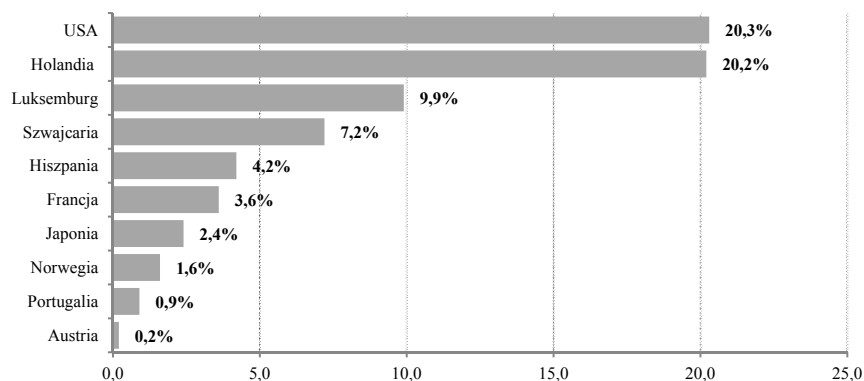
7. Bezpośrednie Inwestycje Zagraniczne (BIZ)

Brazylia nie znalazła się w czołówce światowych inwestorów w 2012 roku. Była jednak jednym z głównych odbiorców Bezpośrednich Inwestycji Zagranicznych. Zajęła czwartą pozycję w rankingu World Investment Report, zaraz za USA, Chinami oraz Hongkongiem. W 2012 roku do Brazylii wpłynęło 65,3 mld USD z tytułu Bezpośrednich Inwestycji Zagranicznych. Liczba ta oznacza spadek o 2% w porównaniu do roku 2011. Wtedy w kraju zainwestowano rekordową sumę 66,7 mld USD. Była to suma o 37% większa niż w roku 2010. W 2012 roku Brazylia odpowiadała za przepływ 4,8% inwestycji na świecie [Fukuyama, 2014, s. 5-19]. Największymi inwestorami w Brazylii były: Stany Zjednoczone, Holandia, Luksemburg, Szwajcaria oraz Hiszpania. Jeżeli chodzi o sektory gospodarcze, to największy strumień inwestycji ulokowano w branży: usługowej, przemysłu oraz rolnictwie [World Investment Report, 2012].

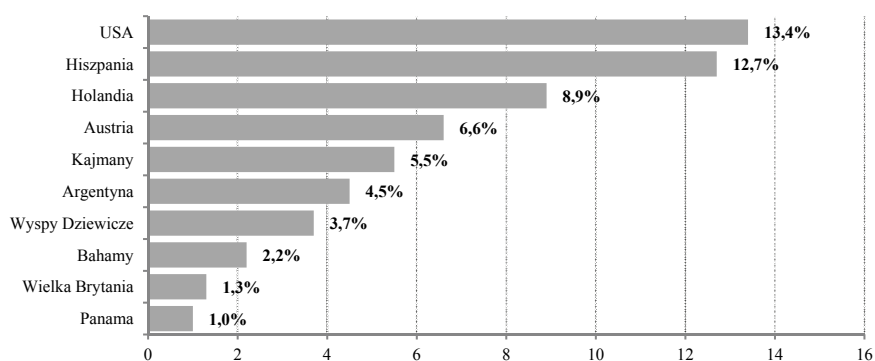
Rys. 8. Struktura sektorowa napływających BIZ do Brazylii w 2012 roku (%)

Źródło: Bank Centralny Brazylii.

Rys. 9. Napływ BIZ do Brazylii według pochodzenia w 2012 roku (w %)

Źródło: Bank Centralny Brazylii.

Rys. 10. Odpływ BIZ do Brazylii według lokalizacji w 2012 roku (w %)

Źródło: Bank Centralny Brazylii.

W 2012 roku wartość BIZ w Ameryce Łacińskiej wynosiła 173,4 mld USD [Sporek, 2012, s. 21-30]. Jest to wzrost notowany na poziomie 6,7% w porównaniu do 2011 roku. W Brazylii ulokowano 41% wszystkich środków zainwestowanych w regionie. Jednak największy wzrost inwestycji w obrębie Ameryki Łacińskiej miał miejsce w Peru, aż 49%. Gwałtowny spadek inwestycji, bo aż o 35%, dotknął Meksyk. Ogólna wartość BIZ w 2012 roku w krajach Ameryki Łacińskiej wynosiła 244 mld USD, a odpływ inwestycji z tego regionu wyniósł 103 mld USD. W 2013 roku wzrost inwestycji w regionie wyniósł 3,5% [Komisja Gospodarcza..., 2012].

Według perspektyw na lata 2012-2014 Brazylii spadła z czwartego na piąte miejsce wśród gospodarek wymienionych jako przyszłe lokalizacje inwestycji. W 2012 roku był to jedyny kraj w Ameryce Południowej, który odnotował spa-

dek 2% BIZ. Wynik ten kontrastuje z 2011 rokiem, kiedy Brazylia wysunęła się na pierwsze miejsce pod względem napływów inwestycji w regionie. Czynniki wewnętrznymi, które osłabiają atrakcyjność Brazylii wśród zagranicznych inwestorów, są: duży stopień ingerencji rządu w gospodarkę, brak przejrzystości w polityce monetarnej, zacofana infrastruktura, nadmierna biurokracja oraz nieprzejrzysty system podatkowy [Światowy Raport Inwestycyjny, 2012].

8. Analiza szans i zagrożeń stojących przed gospodarką brazylijską

Wśród analityków zajmujących się obecną i przyszłą pozycją Brazylii opinie co do przyszłości tego kraju są podzielone. Zgodnie z większością przytoczonych prognoz ma ona relatywnie wysokie szanse osiągnięcia nawet czwartej pozycji w powoli tworzącym się nowym układzie gospodarczym. Dużo zależy jednak od dobrze prowadzonej wewnętrznej polityki kraju, która w dzisiejszych czasach ma swoje odbicie w efektach globalnych.

8.1. Szanse stojące przed Brazylią

Szanse na osiągnięcie przez kraj pożądanego statusu należy przede wszystkim upatrywać w wewnętrznych atutach oraz konsekwentnie i mądrze prowadzonej polityce: na „swoim podwórku” czy w zagranicznych stosunkach gospodarczych. Aktywne działanie w sferze kontaktów w ramach BRICS oraz bardzo dobre relacje z Chinami, które według sporej części ekspertów mają przejąć schedę po USA jako państwa dominującego gospodarczo nad resztą, pozwala Brazylijczykom na pozostawianie w najważniejszej strefie wpływów. Może się to przyczynić do coraz lepszego dysponowania posiadanymi atutami, a w konsekwencji wzrostu nieuchronnie prowadzącego do długofalowego rozwoju [Woźniak, 2014].

8.1.1. Atuty gospodarki brazylijskiej

Do atutów gospodarki brazylijskiej można zaliczyć:

1. Posiadanie potężnych złóż bogactw naturalnych, w skład których wchodzi przede wszystkim:
 - rudy żelaza (drugie miejsce na świecie jako producent),
 - boksyty (trzecie miejsce na świecie jako producent),
 - mangan (drugie miejsce na świecie jako producent),
 - cyna (trzecie miejsce na świecie jako producent).

Dodatkowo kraj ten ma bogate złoża ropy, gazu ziemnego oraz węgla. Według statystyk zajmuje 13. miejsce na świecie jako producent ropy naftowej. Do roku 2016 Petrobras postanowił zainwestować 236,5 miliarda dolarów, głównie w poszukiwania i eksploatację podwodnych złóż ropy. Jedną z przyczyn było odnalezienie w roku 2007 złóż gazu i ropy na Oceanie Atlantyckim. Według niektórych wyliczeń w najbliższych latach produkcja może przekroczyć 5 miliardów baryłek dziennie, awansując tym samym Brazylię na czwarte miejsce na świecie.

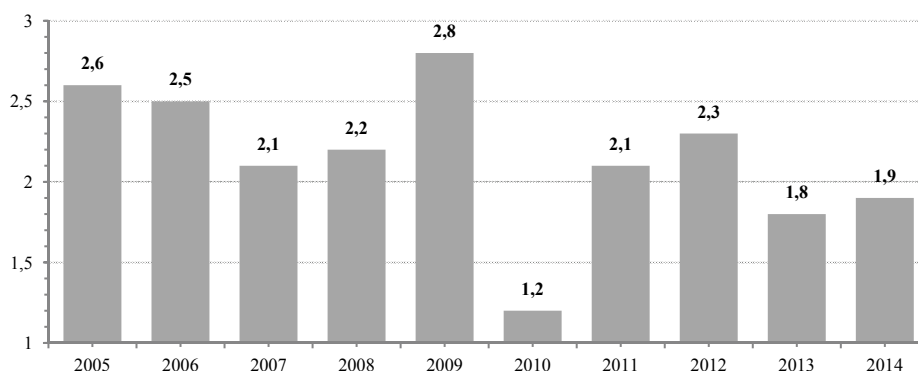
2. Rolnictwo oraz związany z tym eksport rolno-spożywczy – ten aspekt stanowi kolejną, bardzo silną stronę wśród przyczyn brazylijskiej potęgi. W 2010 roku wartość tej gałęzi eksportu oszacowano na ponad 84 miliardy dolarów, czyli ponad 40% całego wywozu towarowego. Jako trzeci światowy eksporter tego typu towarów przywiązuje do tego dużą wagę, ponad 1/5 pracujących osób pracuje w branży rolniczej. Rozmiary tego aspektu rynku warto pokazać na przykładzie poszczególnych produktów:

Globalny eksport	Udział Brazylii
Sok pomarańczowy	56%
Etanol	51%
Kawa	34%
Tytoń	29%
Cukier	22%
Wołowina	22%
Mięso drobiowe	22%

Pomimo jednak imponujących rozmiarów rolnictwo generuje jedynie 5,5% PKB, co wydaje się być znikome wobec 67-procentowego tworzenia produktu krajowego brutto przez rynek usług. Z drugiej jednak strony Brazylia ma szanse już w roku 2025 na osiągnięcie statusu lidera eksportu pod tym względem, więc nie warto lekceważyć siły się za tym kryjącej [Brzozowski, 2011; MSZ, 2014].

3. Nowoczesny przemysł energetyczny – posiadanie bogatych złóż paliw kopalnych nie idzie w parze z koniecznością ich wysokiego zużycia. Niecałe 50% tzw. koszyka energetycznego jest generowane poprzez odnawialne źródła (średnia dla pozostałych państw to 13%, także różnica jakościowa jest wyraźna). Planowane oraz realizowane budowy elektrowni wodnych dodatkowo poprawią te już bardzo pozytywne statystyki. Część uruchomień jest przewidywana na rok 2015. Warto zaznaczyć, iż 82% prądu już pochodzi z hydroelektrowni, co w czasach zmniejszania limitów emisji dwutlenku węgla i ewentualnych wysokich kosztów z tego tytułu powinno generować długoterminowe oszczędności [MSZ, 2014].

4. Nadwyżkę budżetową – bardzo istotnym atutem gospodarki brazylijskiej, który utrzymywany w dłuższym okresie będzie z całą pewnością świadczył o dobrym stanie gospodarki, jest posiadanie rocznej nadwyżki budżetowej („nadwyżką budżetu państwa jest dodatnia różnica między dochodami a wydatkami budżetu państwa) [www 2]. W ostatnich latach wahała się ona od 1,8% produktu krajowego brutto w roku 2013 aż po 2,8% w roku 2009. Prognozowana wartość na rok 2014 zgodnie z przewidywaniami portali tradingeconomics.com wyniesie 1,9% produktu krajowego brutto i w okolicach tej wartości utrzyma się także w latach 2015, 2020 oraz 2030. W sytuacji gdy spora ilość rozwiniętych państw musi walczyć z deficytem budżetowym, sytuacja taka jest bardzo korzystna, patrząc ze strony władz brazylijskich również w kontekście nadciągających dekad.

Rys. 11. Nadwyżka budżetowa w Brazylii w latach 2005-2014

Źródło: [www 3].

5. Stabilny system finansowy – zgodnie z badaniami agencji ratingowej Moody's, Brazylia jest jednym z najstabilniejszych systemów pieniężnych spośród rynków wschodzących, co zdecydowanie powinna wykorzystać przy planowaniu działań na lata kolejne.

6. Mnogość programów inwestycyjnych, społecznych oraz infrastrukturalnych wspierających rozwój – Brazylia od połowy lat osiemdziesiątych opierała się na kolejnych, mniej lub bardziej udanych, planach dotyczących poprawy stanu gospodarki. Od momentu, kiedy ich założenia rozpoczęły przynosić pożądanych skutków, co jakiś czas pojawiają się ich odświeżone wersje bądź kompletnie nowe harmonogramy mające pozytywnie oddziaływać na czynniki napędzające wzrost gospodarczy.

Za szanse dla Brazylii uznano w tej materii:

- Program Przyspieszenia Wzrostu (PAC), który jest nadal wprowadzany w życie pomimo spadku szybkości wzrostu gospodarczego. Prezydent Brazylii Dilma Rousseff zapowiedziała wprowadzenie w życie trzeciej odsłony tego programu. Jest to największy program rozwoju infrastrukturalnego stanowiący bezpośredni impuls dla gospodarki. Jego elementami były między innymi MŚ w Piłce Nożnej w tym roku czy Olimpiada za 2 lata.
- Brasil Major, którego głównymi elementami były np. ulgi podatkowe, zamówienia publiczne, bodźce fiskalne dla przemysłu motoryzacyjnego czy linie kredytowe dla inwestorów [Brzozowski, 2011].

8.2. Zagrożenia stojące przed gospodarką rozwojową

8.2.1. Warunki prowadzenia biznesu

W ciągu ostatniego ćwierćwiecza w Brazylii dokonało się bardzo dużo zmian, które pomogły pokonać problemy natury głównie makroekonomicznej. Największą zasługą kolejnych rządów była ciągłość prowadzonej polityki. Stworzono nowe miejsca pracy, ułatwiono dostępność pożyczek, jednak najwyraźniej te zmiany w kwestiach biznesowych są niewystarczające. Brazylia znajduje się dopiero na 116. miejscu w rankingu przeprowadzonym przez Doing Business, co oznacza awans o 2 miejsca względem roku poprzedniego. Jednakże ta kwestia powinna zostać poddana szczegółowemu spojrzeniu osób władnych oraz jest jednym z warunków, który pozwoli na ustabilizowanie długofalowego rozwoju na akceptowalnym poziomie. Zapominanie bądź przykładanie mniejszej wagi do sfery mikroekonomicznej może mieć katastrofalne skutki.

Tabela 3. Pozycja Brazylii w rankingu Doing Business w latach 2013-2014 według poszczególnych współczynników

Obszary	Ranking 2014	Ranking 2013	Zmiana
Otwieranie biznesu	123	121	-2
Wydawanie pozwoleń na budowę	130	126	-4
Dostęp do elektryczności	14	14	-
Rejestracja	107	103	-4
Kredytowanie	109	105	-4
Ochrona inwestorów	80	80	-
Podatki	159	160	+1
Wymiana zagraniczna	124	124	-
Wprowadzenie w życie kontraktów	121	121	-
Radzenie sobie z niewypłacalnością	135	146	+1

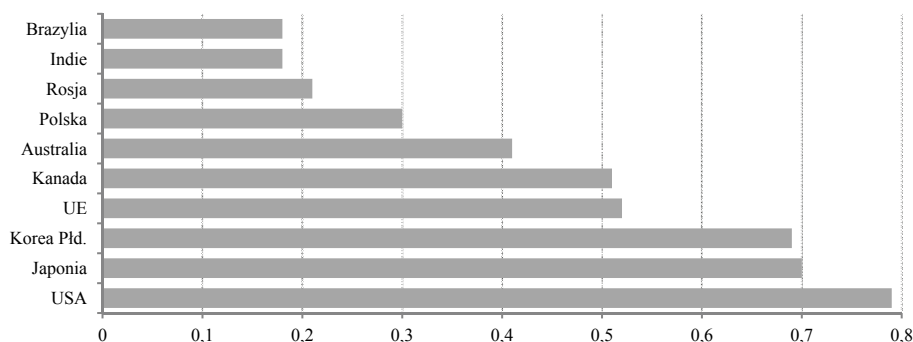
Źródło: [www 4].

Rok to dosyć krótki okres, jeśli chodzi o poważne zmiany, jednak np. w przypadku radzenia sobie z niewypłacalnością osiągnięto awans o 11 pozycji. Natomiast tylko w dwóch z wymienionych obszarów badawczych Brazylia plasuje się w pierwszej setce, a jedynie pod względem dostępu do elektryczności osiągnięty poziom można uznać za zadowalający. Bardzo istotnym czynnikiem gospodarczo-społecznym jest na pewno niska pozycja względem płacenia podatków; 160. pozycja w rankingu jest dużym problemem wymagającym znalezienia konkretnych rozwiązań prawnych.

8.3. Zagadnienie innowacyjności

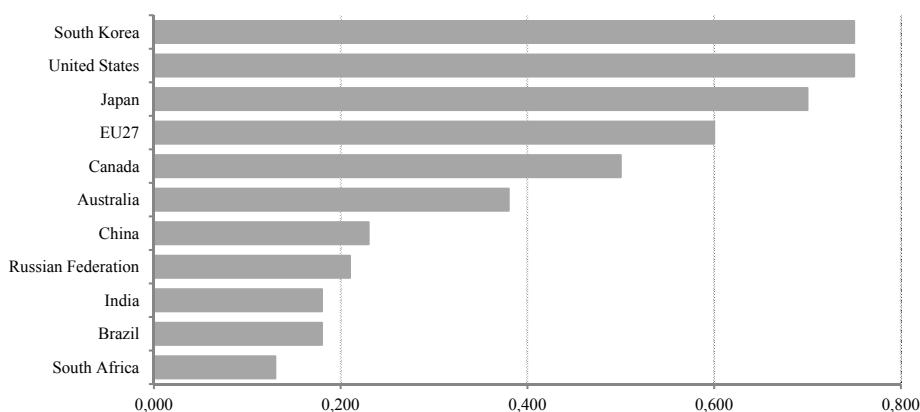
Kraje, które chcą zapewnić sobie bezpieczną przyszłość, powinny zadbać o kreatywne oraz innowacyjne rozwiązania, ponieważ brak inwestowania w B+R jest wrogiem wzrostu oraz rozwoju. Waldemar Wierzyński w artykule pt. „Brazylia – w pogoni za innowacyjnością” zauważa, że: „Brazylia jest dopiero na początku procesu rozwoju w oparciu o podnoszenie innowacyjności i konkurencyjności własnej gospodarki, ma do nadrobienia spory dystans, ale zdaniem ekspertów jej potencjał wskazuje, że wzrost innowacyjności będzie tam następował w sposób niezwykle dynamiczny. W chwili obecnej największa gospodarka Ameryki Łacińskiej wykazuje wyraźny deficyt innowacyjności, zwłaszcza w takich obszarach, jak: współpraca publiczno-prywatna przy projektach naukowo-badawczych, sektor B+R, liczba zgłaszanych patentów, licencji i innych znaków ochrony własności intelektualnej. Jednocześnie jednak rośnie wskaźnik solaryzacji, a system szkolnictwa wyższego dynamicznie się rozwija” [Wierzyński, 2012].

Aby wskazać, jaki dystans faktycznie dzieli omawiany region wobec obecnych liderów innowacyjności, postanowiono podeprzeć się badaniami Komisji Europejskiej z lat 2011 oraz 2013.

Rys. 12. Wskaźnik innowacyjności dla poszczególnych krajów – 2011 rok

Źródło: [www 5].

Rys. 13. Wskaźnik innowacyjności dla poszczególnych krajów – 2013 rok

Źródło: [www 5].

Jak widać na powyższych rysunkach, zmiana w tym wskaźniku dla Brazylii jest praktycznie niezauważalna. Dla porównania Korea Południowa w ciągu dwóch lat zdołała przeskoczyć w rankingu Stany Zjednoczone, obejmując zaszczytny fotel lidera. Wszystkie kraje grupy BRICS znajdują się w obu przypadkach w dolnej części zestawienia. Jeżeli prognozy ekspertów się sprawdzą i jest to dopiero początek drogi ku innowacyjności, dystans do pokonania wobec liderów jest w tym momencie ogromny i każde zaniedbanie czy błędy w tej materii mogą spowodować wyhamowanie gospodarki oraz realną groźbę stagnacji w przyszłości. Odpowiedzią na ten fakt jest przytoczony wcześniej program Brasil Major, którego jednym z zadań jest poprawa konkurencyjności oraz innowacyjności wybranych sektorów gospodarki. Na początku wspomniano, iż

brak adekwatnych wydatków na badania i rozwój może zahamować wzrost, dlatego też Brazylia planuje zwiększenie tych subwencji z 1,19% produktu krajowego brutto o około 2% w najbliższych latach. Nadal jednak trudnością pozostaje konieczność zachęcenia do takich inwestycji sektora prywatnego, ponieważ gros funduszy na te cele przeznaczają państwa.

Na szczycie w brazylijskim mieście Fortaleza państwa BRICS podjęły decyzję o powołaniu nowych globalnych instytucji finansowych: wspólnego banku rozwoju i ratunkowego funduszu walutowego. Narodowy Bank Rozwoju rozpocznie działalność w 2016 roku. Decyzja o powołaniu banku BRICS wazyła się do ostatnich chwil, bo część państw obawiała się, że mogą go zdominować Chińczycy – największa wśród nich potęga gospodarcza i finansowa. Jeszcze w przeddzień szczytu Indie nie chciały się zgodzić, by siedzibą Nowego Banku Rozwoju był Szanghaj, ale ustąpiły, gdy zdecydowano, że państwa bloku będą miały równe udziały w banku, a jego kierownictwo na pięcioletnią kadencję będą rotacyjnie obejmować przedstawiciele poszczególnych państw. Pierwszego szefa banku wyznaczą Indie, następnych – Brazylia, Rosja i RPA. Dopiero po 20 latach działalności banku na jego czele stanie Chińczyk. Ale eksperci nie mają wątpliwości, że nowy bank zdominuje Pekin.

Chińczycy nie zaangażowaliby się w to przedsięwzięcie, nie mając szans na uzyskanie znaczącego wpływu na jego działalność, jeśli nie totalnej kontroli – powiedział agencji Reuters Riordan Roett, politolog z Uniwersytetu Johna Hopkinsa [Rzeczpospolita, 2014].

Putin na szczycie w Fortalezie wystąpił też z pomysłem stworzenia Energetycznego Stowarzyszenia BRICS. Pod jego dachem można by powołać Rezerwowy Bank Paliw i Instytut Polityki Energetycznej BRICS. To zwiększyłyby bezpieczeństwo energetyczne naszych państw – stwierdził prezydent Rosji. Wspomniane przez Putina nowe instytucje mają prawdopodobnie odegrać rolę alternatywy Międzynarodowej Agencji Energetyki, która obecnie decyduje np. o interwencjach na rynku paliwowym w państwach OECD, skupiającej najbardziej rozwinięte gospodarczo państwa Zachodu. Ale plany Moskwy sięgają dalej. W Fortalezie Putin podkreślał, że państwa BRICS mają 30-60% światowych zasobów surowców. Dlatego chce on rozwinąć współpracę przy ich wydobyciu i przerobie.

8.4. Protekcjonizm zagrożeniem dla wzrostu gospodarczego

Na podkreślenie zasługuje fakt, że aż 67% produktu krajowego brutto Brazylii jest generowane poprzez rynek usług. Świadczy to także o tym, iż przemysł tego kraju odpowiada jedynie za 27,5% PKB. Obawa przed narastającym od-

przemysłowieniem pchnęła władze w ramiona wysokiego protekcjonizmu obciążającego się sięganiem do środków antydumpingowych, zaostrzeniem kontroli celnej czy chęcią sprowadzenia specjalnego certyfikatu Inmetro dla produktów importowanych do kraju. Z jednej strony są to działania uzasadnione, mające na celu ochronę Brazylii przed zalaniem produktami z zagranicy, z którymi ciężko byłoby konkurować lokalnym firmom. Z drugiej zaś takie nieskoordynowane ze strukturalnymi reformami działania mają bardzo niekorzystny wpływ na wzrost gospodarczy, w ostateczności nawet mogą doprowadzić do jego zahamowania [Rzeczpospolita, 2014].

Warto zaprezentować konkluzję na temat wybranych szans i zagrożeń. Ważna tu będzie wyrażona po raz kolejny perspektywa możliwości stojąca przed Brazylijczykami. Prezentuje ją tabela 4.

Tabela 4. Prognoza zmiany kolejności wśród najsilniejszych gospodarek

Pozycja	2010	2020	2030	2050
1	USA	Chiny	Chiny	Chiny
2	Chiny	USA	USA	Indie
3	Japonia	Indie	Indie	USA
4	Indie	Japonia	Japonia	Brazylia
5	Niemcy	Rosja	Brazylia	Japonia
6	Rosja	Niemcy	Rosja	Rosja
7	Brazylia	Brazylia	Niemcy	Meksyk
8	Wielka Brytania	Wielka Brytania	Meksyk	Indonezja
9	Francja	Francja	Francja	Niemcy
10	Włochy	Meksyk	Wielka Brytania	Wielka Brytania

Źródło: [www 6].

Podsumowanie

Na dzień dzisiejszy możliwe do osiągnięcia jest 5. miejsce na świecie już w roku 2030, a 20 lat później awans na 4. gospodarkę świata. Jest to perspektywa kusząca, ale wymaga zarówno poświęceń, jak i odpowiednich działań podjętych przez kolejne ekipy rządzące oraz obywateli. Niewątpliwie sprostanie największym bolączkom trapiącym Brazylię w latach poprzednich, nawiązanie kontaktów handlowych z dzisiejszymi oraz przyszłymi dominatorami sceny gospodarczej, inwestowanie w posiadanie przewagi komparatywnej daje korzystną pozycję startową [Kozak i Sporek, 2014, s. 164-179]. Niektórzy eksperci już w dniu dzisiejszym ryzykują twierdzenie, iż Brazylia stała się mocarstwem światowym. Niestety w ostatnim czasie gospodarka brazylijska wyhamowała i od podjętych kroków zależy, czy popadnie w stagnację, czy zdoła osiągnąć zamierzone cele.

Jak największe inwestowanie w innowacyjność, poprawa warunków obecnego oraz nowo powstającego biznesu, umiejętna ochrona przed zagrażającym importem, niewykluczająca za to zdrowej konkurencji, to wszystko zadecyduje o faktycznym statusie i kolejnych prognozach dla tego bardzo ciekawego państwa i rynku. Szybko rozwijająca się Brazylia może się stać celem dla polskich firm szukających ekspansji zagranicznej.

Literatura

- Brzozowski J. (2011), *Brazylia ma zadatki na czwartą potęgę*, <http://biznes.interia.pl/swiat/news/brazylia-ma-zadatki-na-czwarta-potege,1706042,4201> (dostęp: 8 czerwca 2014).
- Eksplozja inflacji w Brazylii* (2014), <http://www.bankier.pl/wiadomosc/Eksplozja-inflacji-w-Brazylia-3033847.html> (10 stycznia 2014).
- Fukuyama F. (2014), *America in Decay. The Sources of Political Dysfunction*, "Foreign Affairs", No 5, September/October.
- Gocłowska-Bolek J. (2012), *Brazylia. Czy nowa potęga gospodarcza?* Uniwersytet Warszawski, Warszawa.
- Jendroszczyk P. (2014), *Brazylia zostanie w kobiecych rękach*, <http://www.rp.pl/artukul/691301,1146386-Wybory-prezydenckie-w-Brazylia.html?referer=redpol>.
- Jóźwik T. (2014), *Zagraniczni spekulanci mówią sprawdzam*, „Forbes”, nr 4.
- Jóźwik T. (2014), *Brazylia na jałowym biegu*, „Forbes”, nr 6.
- Komisja Gospodarcza Narodów Zjednoczonych ds. Ameryki Łacińskiej i Karibów (2012), CEPAL.
- Kozak Y., Sporek T. (2014), *Essential of International Economics*, Kiev-Katowice-CUL.
- Mazurek J. (2013), *Brazylia jako mocarstwo wschodzące*, Instytut Studiów Iberyjskich i Iberoamerykańskich, Uniwersytet Warszawski, Warszawa.
- MSZ RP (2012), Informator ekonomiczny o krajach świata, *Gospodarka Brazylii*, http://brasilgia.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/informator_ekonomiczny/ (dostęp: 8 czerwca 2014).
- MZS (2014), *Informator ekonomiczny o krajach świata – Brazylia*, http://brasilgia.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/informator_ekonomiczny/ (dostęp: 8 czerwca 2014).
- „Radio Brazylia”, *Gospodarka: tylko 6.6% bezrobocia w Brazylii* (24 marca 2013).
- „Rzeczpospolita” (17.07.2014).
- „Rzeczpospolita”, *Rynki wschodzące niejedno mają imię* (28.05.2014)
- Seara S.A. Departament Międzynarodowy, *Poradnik eksportera Brazylia 2012*.
- Sporek T. (2007), *Sponsoring sportu w warunkach globalizacji*, Difin, Warszawa.

- Sporek T. (2012), *Analiza stosunków handlowych pomiędzy Chińską Republiką Ludową a Unią Europejską* [w:] T. Sporek (red.), *Międzynarodowe stosunki gospodarcze – integracja regionalna w Europie i na świecie*, Zeszyty Naukowe nr 123, UE, Katowice.
- Światowy Raport Inwestycyjny (2012), UNCTAD.
- Wierzyński W. (2012), *Brazylia – w pogoni za innowacyjnością*, http://www.pi.gov.pl/PARP/chapter_86196.asp?soid=B93F2459CF9A4B6AB9164998BBBB658B (dostęp: 8 czerwca 2014).
- World Economic League Table CEBR, *Ranking* (26 czerwiec 2013).
- World Investment Report (2012), *Towards a New Generation of Investment Policies*, United Nations Conference on Trade and Development.
- Woźniak A. (2014), *Brazylia: cenne są osobiste relacje*, <http://www.ekonomia.rp.pl/artukul/1119935.html> (dostęp: 23.06.2014).
- Wydział Promocji Handlu i Inwestycji w Sao Paulo Ambasady Rzeczypospolitej Polskiej w Brasilii, *Placa minimalna w Brazylii*, https://saopaulo.trade.gov.pl/pl/aktualnosci/article/y,2013,a,41925,Placa_minimalna_w_Brazylii_od_1_stycznia_2014_r_będzie_wynosic_724_reale_810_reali_w_Sao_Paulo.html (dostęp: 30 grudnia 2013).
- [www 1] <http://www.epl.gpv.br/>.
- [www 2] <http://www.sejm.gov.pl> (dostęp: 8 czerwca 2014).
- [www 3] <http://www.tradingeconomics.com> (dostęp: 8 czerwca 2014).
- [www 4] <http://www.doingbusiness.org> (dostęp: 8 czerwca 2014).
- [www 5] <http://ec.europa.eu/> (dostęp: 8 czerwca 2014).

THE ECONOMY OF BRAZIL AT THE TURN OF 20TH AND 21ST CENTURY

Summary: Brazil is an interesting country, which goes the way of effective development towards its most dangerous rivals. Experts believe, that Brazil will be able to fight external threats and take a high position in economic rankings, if only it takes the burden of high level of economic development and deal successfully with internal problems (which it actually has been doing better and better for many years). However, the initial zeal has become weaker and the most optimistic glorifiers have begun withdrawing from the first assumptions. It does not change the fact, that even today Brazil is the economy with which both local and regional competitors/partners as well as world powers like the USA, China or (in future) India must take into account. The fourth armchair in the pantheon of Croesuses is still available. Everything depends on the results achieved by Brazil in successive years. On the grounds of the analysis of facts and forecasts the Author favours the opinions of those experts, who see the enormous potential of this subject and believe that Brazil will become a real future leader at least in some areas of the world economy.

Keywords: Brasilia, investments, inflation, foreign trade, innovativeness.